

KERTINĖ
PARAŠTĖKai atkunta
agresyvumo genai

Mėgdavome idealizuoti patriarchalinio kaimo žmogaus būdą. Ypač išeivijoje premijuotų romanų bei novelių klestėjimo laikais. Štai kaip gražiai apie žemės purenimą, mylimą dėdę rašė Petronėlė Orintaitė „Liepalotų medynuose“:

„Senis Antanas lietuviško sodiečio protu taip giedrai viską išmanė ir taip dorai tiesiu keliu igudo žengti, kad – j jokią šunelio pagundą niekada nenuslydo. J kiai savinaudos, pavydo ar keršto aistra nepasidavė, menkystės duobėn nenuslydo. Vis žėrėjo tikru žmogumi: kaip deimantas, kurį tobulai nugludino dieviškos rankos auksakalys“.

Taigi buvo tada ypatingų žmonių. Yra jų ir šiandien. Jei kartkartėmis neišsivysime jų dorovinių bruožų, ilgainiui prarasime nuovoką apie geravališkumą žmonėse, apie jų troškimą kurti šviesesnį ateitį.

Deja, šiuo metu postringauti apie lietuvių charakterio teigiamas lyg ir netinka. Absurdiškos buities arenoje siaučia pragariškas smurtas. Apmaudas, nusivylimas, abejonė idiegie nepasitikėjimą žmogumi. Neseniai perskaičiau įjautrintą Valdo Kukulo straipsnį „Ugnį prisišaukėme į save“ (Respublika, 1994 m. rugpjūčio 11 d.). Kukulas rašo:

„Taip, šiuose taikiuose ir nuolankiuose žmonėse jau nuo seno slypėjo agresyvumo genas [...] „mūsų klasikos siužetai, patys to nenorėdami, jau amžiaus pradžioje ėmė griauti tautosakos ir masinės psichologijos kuriama mitą: lietuvių yra nuolankūs, taikūs, lengvai prisitaikantys prie ekonominių ir socialinių aplinkybių“.

Dvidešimtojo amžiaus negandų grandinė – pasauliniai karai, okupacijos, persekiojimai, tremimai, genocidas, vadų veidmainystė, galų gale ekonominė suirutė – prisidėjo prie agresyvumo genų atkūrimo. Jie tapo veiksminga pragaistimi. Valdas Kukulas rašo: „Šiandien lietuviai nėra nuolankūs, nei taikūs. Šiandien lietuviai šaudo ir šaudosi, įjauna ir įjaunasi, muša ir mušasi, ir nė vienas Lietuvos pilietis negali jaustis saugus ir ramus dėl savo gyvybės“.

Kukulas nurodo bene svarbiausią dabartinio pamišėliško smuravimo psichinę priežastį. „Šiandien mes išgyvenam pažeminųjų, atstumtųjų, nelaimingųjų

revanšo laikotarpį“. Atseit, menko ar vidurinio išsilavinimo žmonės, anksčiau nepripažinti, nepastebėti, bet kuria kaina, per kitų galvas braunasi prie turto ir galios. Liejasi ne tik jų varžovų, bet ir prievartaujamų verslininkų ir apiplėšiamų piliečių kraujas. Smurtu išgytas lobs – tai jų galia.

Ir kas to nežino. Apie tai gi šaukiama, rašoma. Kartais nusteimi, perskaitę spaudoje kokį nors nelauktą, paiką neapykantos proveržį ir iš pažintųjų tarpo. Tiesiog nesinori tikėti, kad Kauno centre esančioje kavinėje „Skliautas“ poetas Gintaras Patackas (labai mėgstu jo kūrybą) sumušė kaunietę Skaidruolę L. Anot jos, „sudavė į veidą, o paskui spardė“. Kaltinkime ne vien genus, bet ir alkoholį: kai kurie gėrovai negali išverti ko nors neapkę. Poetas dabar gydomsi psichoneurologinėje ligoninėje. Nuosirdžiai linkiu jam pasveikti.

Tolygiai agresyvių ketinimų skaitau šių metų Poezijos pavasario almanache. Skyriuje „Svetimi“ išspausdintas turbūt dar jauno poeto Donato Valančiausko eilėraštis „Kaip nužudyti išeivį“. Be jokių užuolankų Valančiauskas dėsto būdą: „jis atvyksta kasmet į miestą/ mums atvežti patarimų/ tu iš anksto jo lauki minioj/ vos tiktai nusileis lėktuvas/ ir jį nusiropštes trapu/ atsiklaups pabučiuoti žemės/ tu prišok ir taikliai smūgiu/ sudaužyk jo pliką pakaušį“. Jei tai tik humoristinis tauškalas, vis tiek darosi kraupu: turiu pliką pakaušį.

Literatūroje ir mene jau kečiuose numeriuose randu intriguojančius Herkaus Kunčiaus esė. Aiškiai matyti, kad Kunčiaus vaizduotei talkina imitavimas. Kad ir tos „Trys vizijos“ (1994 m. rugpjūčio 6 d.) apie Remigijaus Pačėsos paveikslus primena anekdotą apie seksu apstėtojo pokalbį su psichiatru. O nuotykių Paryžiuje „Liutecijos juostoje“ aluoja vakarietiškų narcomaniškų sluoksnių bodėsiu (spleen). Čia vėl atgyja Amerikoje gerokai primiršto Henry Miller kultas. Mane pribloškia vienas nešvankiai ciniškas epizodas. Herojui „aš“ (taigi Herku) draugas suranda nakčiai darbą – saugoti du vaikus. Kai tėvas ruošiasi vakarui, Herkus suskumba mintyse suniekinti vaikų motiną, jos užsibuvimą tualete nusakydamas

Vėl Žemaičių meškos sukviesti

INGRIDA KORSAKAITĖ

Tarp daugelio šios vasaros kultūrinių renginių lietuvių dailininkams ir dailės mylėjams vienas svarbiausių buvo antroji Pasaulio žemaičių dailės paroda, kurios ekspoziciją pasidalino du miestai – Plungė (vaizduojamoji dailė) ir Telšiai (taikomoji dailė). Jos atidarymas įvyko netrukus po Pasaulio lietuvių dainų šventės, kaitriomis liepos 16-17 dienomis. Į Plungę sugužėjo daugybė parodos dalyvių ir svečių iš Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, Telšių ir net tolimos Australijos. Tai buvo dviguba šventė, nes drauge su Pasaulio žemaičių paroda restauruotose Oginskių rūmuose buvo atidarytas ir Žemaičių dailės muziejus – pirmas regioninis muziejus Lietuvoje. Čia ne tik nuolat bus rengiamos dailės parodos (jau prieš tai įvyko dvi išeivių dailininkų Adomo Galdiko ir Juozo Bagdono tapybos parodos), bet bus ir pastovi ekspozicija. Pasak muziejaus direktorės Ados Bumblytės, ji jį sugrįš „iš kryžkelių ir smūkelių išaugęs Lietuvos ir pasaulio kultūros atšvaitais praturtėjęs“ menas. Oginskių rūmuose, kuriuose iš seno tvyrojo meniška atmosfera, skambėjo muzikos garsai, vėl atgims senoji dvasia. Ir dabar vienoje iš muziejaus salių stovi anų laikų liudininkas – Bechstein firmos pianinas, kuriu, sakoma, grojęs ir M. K. Čiurlionis, mokydamasis kunigaikščio Mykolo Oginskio įsteigtoje muzikos mokykloje. M. K. Oginskio polonezo gaida prasmingai aidėjo muziejaus ir Pasaulio žemaičių parodos atidarymo iškilmėse.

Prieš atidarymą Plungės bažnyčioje buvo šventos mišios už mirusius žemaičių menininkus. Kiekvienas pirmiausia prisiminė garsią dailininką-žemaičių Pauliaus Augiaus, Adomo Galdiko, Antano Gudaičio, Jono Kuzminskio, Antano Mončio, Vaclovo Rato, Jono Švažo,

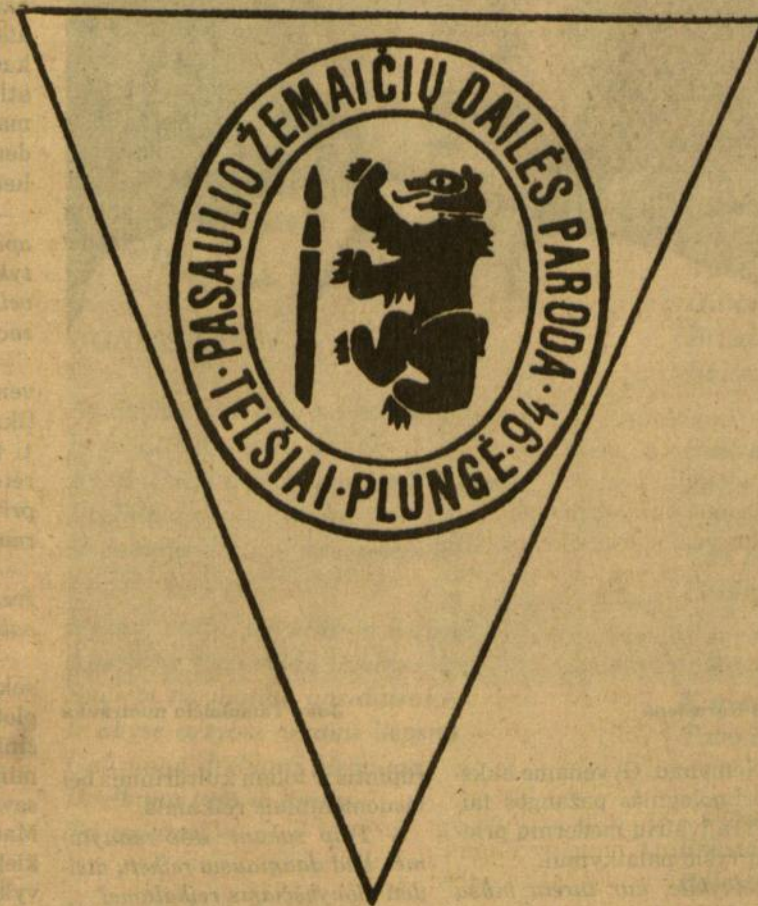
„š“ raide prasidedančių veiksmažodžių. Tėvams išėjus, užmigdę vaikus, jis tuoj pat įlinka į čia surastus svaigalus. Ragauna vyną, aperatyvą, po vidurnakčio – degtinę, viskį, konjaką, kepimams skirtą spiritą. Įkaušęs palieka vaikus ir išsėina pastovėti prie Henry Miller namo. Tėvai už tai jam sumoka 160 frankų.

Tegaliu pasakyti: tai tik ciniškų nuotaikų sukelta beletristinė išmonė. Amerikoje šitokiam „baby-sitter“ grėstų kalėjimas. O gal aš be reikalo moralizuoju. Gal Lietuvoje siaučiantis visokių aistrų įniršis nieko bendro neturi su genais. Gal gyvenime žodis Dora šiandien tėra tik patrauklios merginos vardas.

Pranas Visvydas

Anastazijos Tamošaitienės, Liudo Trukio, Telesforo Valiaus, Romo Viesulo vardus. Visų šių dailininkų kūryba buvo gražiai pagerbta Pasaulio žemaičių dailės parodoje. Po mišių šventinė eiseną su pašventinta parodos vėliava (autorė Jūratė Urbienė) patraukė Oginskių rūmų link. Prie centrinio įėjimo sveikinimo žodį tarė Lietuvos kultūros ministerijos sekretorius Vytautas Balčiūnas, pavadinęs atidaromą muziejų „žemaičių Versaliu“. Kalbėjo vienas iš pagrindinių parodos organizatorių dailėtyrininkas Viktoras Liutkus, dailininkas Vytautas Valius, šeimininkai – Plungės valdžios atstovai ir kiti. Kunigui Petrui Našlėnui pašventinus rūmus ir Žemaičių dailės muziejų, lankytojai įžengė į erdvas ekspozicijos sales. Akinamai baltų sienų fone sklaidėsi žemaičių dailės margumynas. Nors ir neprilygdamos senoviniams parketui, šviesiems šviesiems naujos lakuotos natūralių lentų grindys...

Informacinio pobūdžio straipsnyje sunku būtų plačiau aptarti eksponuojamą įvairių kartų žemaičių dailininkų tapybą, skulptūrą, grafiką ir taikomąją dailę. Ar yra jų kūriniuose kokių nors

ypatingu, grynai žemaitiškų bruožų? Tikriausiai yra, nes kaip rašo Viktoras Liutkus parodos katalogo pratarinėje, „jeigu yra kas nors Lietuvos kasdienybėje

mitiško ir stabilus – tai žemaičių ir Žemaitijos mitas“, o „žemaičių menas sugėrė šių vietų atmintį, kvapą, įvaizdžius, žmonių judesius, jų nedidelius kasdien-

nybės džiaugsmelius ir vakaro žaros ilgesį“. Iš tiesų ar ne maldinga Žemaičių Kalvarijos dvasia įkvėpė geriausius Pauliaus Augiaus raizinius, ar ne žemaitiško paslaptingumo kupini Telesforo Valiaus ciklai „Samogitia“ („Žemaitija“) ir „Paskutinis rytas“ (beje, dailininko aštuoniasdešimtmečio proga Plungėje eksponuota didelė jo kūrinių kolekcija). Ar ne Žemaitijos kraštovaizdžio atšvaitai išliko pokarinės Adomo Galdiko ir Juozo Bagdono abstrakcijose? Nedrįščiau to teigti ir apie Kęstučio Zapkaus ar Prano Lapės paveikslus, nors pastarasis pats sako, kad kaip sraigė savo namelį visą laiką su savimi neša Lietuvos viziją. Manding, žemaitiškas graudulys aidis ir Romo Viesulo „Raudų“ cikle, o Antano Gudaičio, Vytauto Igno, Jono Švažo, Leonardo Tuleikio ir rašytojo-dailininko Romualdo Lancausko tapybą jungia bendros sodraus kolorito spalvos. Neapsiriksime, tvirtindami, kad žemaičių liaudies menui artimi parodoje eksponuoti Vytauto Valiaus paveikslai iš ciklo „De Profundis“ ir monumentalūs Algimanto Švažo (vieno iš aktyviausių parodos organizatorių) triptikai, skirti Simono Daukanto ir Viktoro Petravičiaus atminimui. (Nukelta į 2 psl.)

Alfonsas Čepauskas

„Ex libris Tadas Vėbra“, 1993

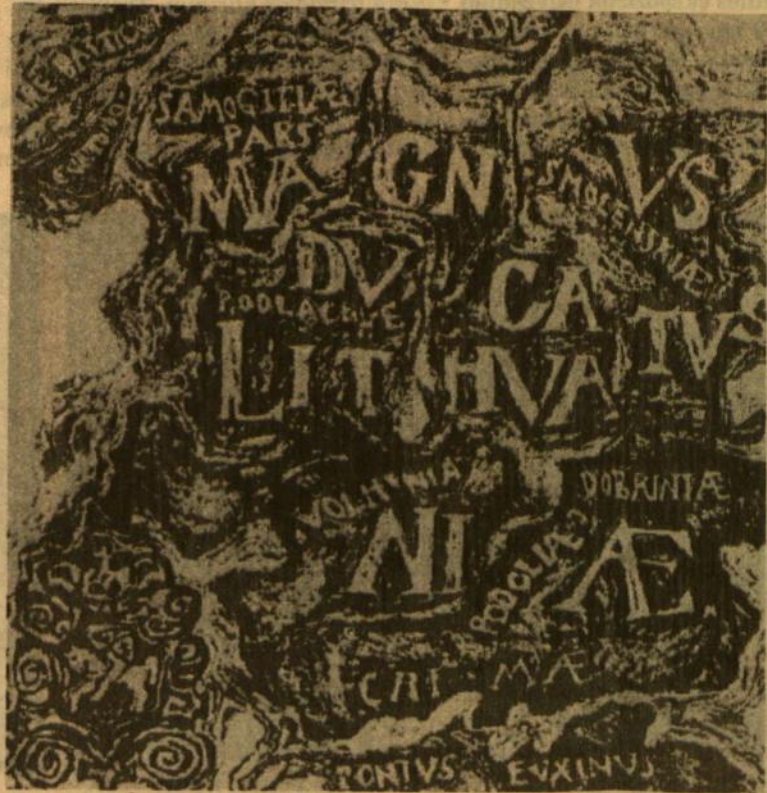

Valerijonas Vytautas Jucys

Ekslibris

Laura Baltutis

Sapnas apie Lietuvą
Popierius, mišri technika, 30 x 30

Algimantas Švažas

Iš triptiko „Lithuaniae“, 1992
Simono Daukanto jubiliejui paminėti. II.

Šiame numeryje:

Ar mes jau nebesame taikūs? • Antroji Pasaulio žemaičių dailės paroda • Pokalbis su naująja JAV LB pirmininke Regina Narušiene • Leono Pabedinsko menas • Pranė Aukštikalnytė-Jokimaitienė ir jos poezija • Santaros-Šviesos 41-asis suvažiavimas • Dailininkas Giedrius Jonaitis • Nuomonės ir pastabos

Rūpestis ir Lietuva, ir savaisiais čia

Su naująja JAV LB Krašto valdybos pirmininke Regina Narušiene kalbasi Petras Petrutis

— Pirmiausia, geriausi sveikinimai ir linkėjimai. Linkime Jums viso geriausio.

— Labai ačiū.

— Sakykite, kaip sekasi kabinto, kukliau tarant valdybos, sudarymas?

— Šiuo metu aš daugiausia ir rūpinuosi valdybos sudėtim. Man labai malonu pasakyti, kad Birutė Jasaitienė pasilieka Socialinių reikalų tarybos pirmininkės pareigose. Mums visiems yra žinoma, kad ji kaip ir anksčiau, taip ir ateityje gerai atliks savo pareigas. Malonu, kad Regina Kučienė pasilieka Švietimo tarybos pirmininkės pareigose. Alė Kėželiene sutiko pirmininkauti Kultūros tarybai. Stengiuosi sudaryti Finansų tarybą. Linas Norušis, kuris nėra mano giminitis, sutiko pirmininkauti. Dar ieškau asmens Ekonominės tarybos pirmininko pareigoms. Trūksta Visuomeninių reikalų tarybos pirmininko. Tai labai svarbus ir atsakingas darbas.

— Ar nemanote, kad valdybą pakviesti Vytauto Kamanto, kuris, kaip, žinia, irgi kandidavo į Krašto valdybos pirmininko postą?

— Vytautą Kamantą pakviečiau Organizacinių reikalų pirmininko pareigoms. Tikiuosi šią savaitę susilaukti atsakymo.

— Kur numatote įteigti Krašto valdybos būstinę? Gal Čikagoje, gal Lemon'e ar net Jūs gyvenamojoje vietoje, Carey, Illinois?

— Manysčiau, kad valdybos būstinę bus ne kur kitur, o Washington'e. Mes jau ten turime, raštine, kuriai vadovauja Asta Banionytė. Man atrodo, kad Washington'e įkūrus valdybos būstinę susitaupytų ir pinigų. Be to mums reikalingas pastovas, nesikeičiantis adresas.

— Dauguma valdybos narių gyvena Čikagoje ar apylinkėse. Ar Krašto valdybą nukelūs į Washington'ą nepasunkės veikimas?

Regina Narušienė

Jono Tamulaičio nuotrauka

— Nemanau. Gyvename aukštos technologinės pažangos laikais. Yra įvairių modernių priemonių ryšio palaikymui.

— Sakykite, kur turėtų mūsų pagrindinis dėmesys nukrypti? Turiu galvoje JAV, tai yra mūsų gyvenamąjį kraštą, ir tėvynę Lietuvą.

— Mes privalome viskuo domėtis. Tačiau mano supratimu, reikia daugiausia dėmesio skirti vietos reikalams. Būtina stiprinti LB apylinkių veikimą. Turime parodyti didesnio dėmesio šeštadieninėms mokykloms. Turime

rūpintis ir toliau kultūriniais bei visuomeniniais reikalais.

— Taip sakant, Jūs manytumėt, kad daugiausia reikėtų atsižvelgti į čionykščiams reikalams?

— Žinoma, privalome rūpintis ir Lietuvos reikalais. Turime domėtis, kas vyksta Lietuvoje gyvenime. Privalome atsikreipti į Lietuvos reikalus, ne tik šiandieninius, bet, sakysime, ir tuos, kurie bus ir po šimto metų. Būtina išsaugoti Lietuvos nepriklausomybę. Bet, kaip anksčiau sakiau, negalima atsisakyti rūdiesio ir JAV gyvenančių lietu-

vių reikalais.

— Ar nereikėtų Lietuvių Bendruomenei atkreipti didesnį dėmesį į čionykščius lietuvių? Tai yra antrosios, trečiosios ir dar ankstyvesniųjų kartų lietuvių?

— Yra būtina susirūpinti savo vaikais ir vaikaičiais. Reikia sudaryti sąlygas jaunesnės kartos lietuvių įsijungimui į bendrą veikimą. Reikia juos supažindinti su Lietuvių Bendruomenės darbais ir siekiais. Reikia jaunimui atsakingų pareigų. Reikia tikėtis, kad jie ateityje perims vyresniųjų atliekamas pareigas. Taipgi aš manau, kad yra būtina atkreipti dėmesį į ankstyvesniųjų kartų lietuvių.

— Ką Jūs galėtumėt pasakyti apie Lietuvių Bendruomenės santykiavimą su kitomis JAV veikiančiomis lietuvių organizacijomis?

— Mes visi lietuviai. Tik neišvengiamai pasiskiriam įvairius tikslus. Mes visi privalome dirbti kartu. Nemanau, kad čia turėtų reikštis kompeticija. Visi privalome burtis ir dirbti kartu, remti vieni kitų pastangas.

— Norėčiau pasiteirauti, kaip žvelgiate į santykiavimą su JAV valdžios įstaigomis.

— Labai reikalinga atidžiai sekti, kas vyksta politinėje plotmėje. Neseniai mus pasiekė žinia, kad dabartinė JAV administracija nutarė sumažinti savo dėmesį Baltijos valstyboms. Mano manymu, mes privalome, kiek galima, daugiau domėtis, kas vyksta Washington'e ir atitinkamu metu reaguoti, stengtis paveikti vyriausybę.

— Regis, kad JAV valdžios pareigūnai, Lietuvių Bendruomenės darbuotojams susirinkus Washington'e, paneigė sklindančius gandus apie JAV ir Rusijos susitarimą pasidalinti įtaką sferomis, tiesa?

— Jie paneigė mūsų nuogastavimų pagrindą. Tačiau, Jūs tik

pažiūrėkite, kaip jie elgiasi! Geriausias pavyzdys, tai Baltijos valstyboms priskirtų pinigų pasiskyrimas Haiti valstybės reikams. Aš manau, kad tikrai egzistuoja nauji JAV ir Rusijos susitarimai, tik Washington'o pareigūnai vengia prisipažinti.

— Ar Jūsų vadovaujama JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdyba numato šiuo klausimu plačiau pasireikšti?

— JAV Lietuvių Bendruomenė šiuo klausimu rūpinosi ir anksčiau. Jis nebus užmirštas ir ateityje. Atvirkščiai, manysčiau, kad ateityje gali tekti ir griežčiau pasireikšti.

— Kalbamės Martinique salėje, kur dabar vyksta „Draugo“ dienraščio suaktyvinis pokylis. Sakykite, kaip Jūs vertinate JAV egzistuojančią lietuvių periodinę spaudą?

— Labai, labai teigiamai. Draugo dienraštyje aprašomas Lietuvių Bendruomenės veikimas. Aprašoma mūsų kultūrinė veikla, mokslas, mūsų politiniai darbai. Drauge aprašomas visas mūsų gyvenimas. Draugas, sakyčiau, yra pagrindinis mūsų organizacinio darbo ramstis.

— Ar Jūs panašiai galvojate ir apie kitus lietuvių laikraščius?

— Taip, taip. Visi lietuvių laikraščiai yra labai reikalingi. Mes gyvename demokratiname krašte, mums reikalingos įvairios nuomonės. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad Draugas yra vienintelis mūsų dienraštis.

— Neiškęsiu nepaklausęs ir apie lietuvių radio laidas.

— Žinoma, kad mums reikalingas ir „Margutis“, ir, visos kitos lietuvių radio laidos. Aš labai vertinu lietuvių radio veiklą ir jo atliekamą skubią informaciją.

— Ačiū Jums už pasikalbėjimą ir dar kartą linkime viso geriausio.

Leonas Pabedinskas

„Under the Seas“, iš Jules Verne serijos, 1993
Mišri technika, 24" x 30"

Leono Pabedinsko menas

„Kuriant monoprinto grafiką yra keli svarbūs etapai,“ sako architektas ir grafikas Leonas Pabedinskas: „1) padaryti užmojo škiečią popierių; 2) naudojant savo paties programą, nupiešti atvaizdą kompiuteryje mažu dydžiu, ne didesniu kaip 2 x 2.5 colių; 3) atvaizdo padidindimas, spausdinant, iki 12 x 9 colių ir iki tol, kol juodieji plotai išblyksta, palikdami vienkartinę tekstūrą; 4) tušu ranka pridėti nauji elementai; 5) retu suotas atspaudas padidindamas į 30 x 24 colių dydį; 6) vėl retu suojama ranka, pridėdant ar atimant elementus; 7) galutinis spausdinimas juodu ir baltu; 8) atspaudas spalvojamas akriliu, aliejaus dažais, gūšu ar akvarele. Rezultatas — ranka nuspalvintas maišytų medijų monoprintas, paruoštas įreminimui.“

Leonas Pabedinskas gimė 1931 metais Plungėje. Jo mokslas gimnazijoje buvo kelis kartus pertrauktas Antrojo pasaulinio karo suiručiu. Gimnaziją pradėjo Plungėje, tęsė Kempen'e, Vokietijoje, vėliau Casablankoje, Maroke. Nuo 1950 iki 1958 metų studijavo architektūrą ir meną École Nationale des Beaux Arts ir Miestų planavimo institute Paryžiuje. Nuo 1958 iki 1961 metų jis dirbo su Paryžiaus miesto architektais A. Vincent ir P. Tabon. Jis buvo atsakingas už 600 lovų psichiatrinės ligoninės suplanavimą, dešimties aukštų Aklųjų institutą, daugiabučių pastatų kompleksus, komercinius ir institucinius pa-

4 scenografai, 1 architektas tapytojas, 1 stiklorius, 1 interjero dailininkas. Iš viso 129 dalyviai. Buvo išstatyti 352 darbai. Iš Lietuvos dalyvavo 101 dailininkas su 299 darbais. Iš Australijos — 8 dailininkai su 16 darbų. Prancūzijai buvo atstovaujama Antano Mončio su trim darbais. Kanadai atstovavo Anastazija Tamošaitienė ir Telesforas Valius su keturiais darbais. Iš JAV dalyvavo 14 dailininkų su 30 darbų: Paulius Augius, Juozas Bagdonas, Ona Čepelienė, Alfonsas Dargis, Adomas Galdikas, Vytautas Ignas, Regina Jautokaitė, Pranas Lapė, Leonas Pabedinskas, Kazys Varnelis, Petras Vaškys, Romas Viesulas, Liudas Vilimas, Kęstutis Zapkus.

Rasa Rimidyte

TELSIAI-SIBIRAS-KOMUNIZMAS

Rasa Rimidyte

Plakatas, 1989
Kartonas, guasas, 50 x 80

Žemaičių meškos sukviesti

(Atkelta iš 1 psl.)

Asociacijų su liaudies kūryba kelia ir modernios Antano Mončio (dalyvavusio, pamenu, pirmos Pasaulio žemaičių dailės parodos atidaryme Vilniuje) medžio skulptūros, ir legendinis Dalios Matulaitės „Klajojantis ežeras“. Atrodo, žemaičiams prie širdies akvarelė, nes parodoje buvo nemaža gerų šios technikos kūrinių (Igno Budrio, Osvaldo Jablonskio, Česlovo Kontrimo, Vijos Tarabildienės, Liudo Truikio, Adomo Vingio, Antano Visockio darbai). Kitą dieną Telsiuose naujai įrengtoje parodų salėje žaismingai atidaryta Pasaulio žemaičių parodos taikomosios dekoratyvinės dailės ekspozicija irgi žadino mintis apie jos dalyvių kūrybos bendrumus. Ekspozicijos pradžioje žiūrovus pasitinkantis Žinaidos Dargienės dekoratyvinis audinys „Istorija“, sukurtas žemaičių

liaudies motyvais, iš karto priminė giliąsias liaudiškas daugelio kūrybos ištakas. Liaudiškas tradicijas tęsia klaipėdišės Teresės Jankauskaitės juodosios keramikos indai, šviestuvai, varpeliai ir vilnietės Genovaitės Jacėnaitės smulkiosios plastikos ekspozicija „Pavasaris“. Biologinių formų asociacijas keliančios keramikos iš Philadelphiajos Petro Vaškio vazos irgi atrodė savos, lietuviškos. Stambiu formatu, monumentalia plastine raiška joms nenusileido vilnietės Gražinos Švažienės dekoratyvinės lėkštės. Moderniom žemaitiško kupuro interpretacijom išsiskyrė Tallin'o dailės instituto auklėtinio, vilniečio Vytauto Kibildžio kūriniai. Traukė akį lakoniški ir originalūs Birutės Stulgaitės papuošalai. Pažymėtina, kad taikomosios dailės ekspozicijoje nemaža buvusių Telsių aukštesniosios taikomosios

dailės mokyklos auklėtinų ir dėstytojų. Iš Telsių krašto kilęs tekstilininkas Anicetas Jonutis parodoje dalyvavo su savo dviem atžalomis — irgi dailininkais Jūrate ir Žilvinu.

Nemažas žemaičių indėlis ir į taikomąją grafiką. Paminėtini Plungėje eksponuoti Kosto Katkaus, Andriaus Repšio, Vlodo Lišaičio projektuoti naujieji Lietuvos Respublikos pašto ženklai.

Pasaulio žemaičių dailės parodos atidarymas Telsiuose sutapo su dar vienu renginiu — jubiliejine, jau dešimtą vasarą šiame mieste vykstančios Lietuvos medalių kūrėjų kūrybinės stovyklos paroda. Ji gražiai papildė pasaulio žemaičių dailės ekspoziciją, nes ne vienas jos dalyvis (telsiečiai Romualdas Inčerauskas, Petras Gintalas, vilnietis Antanas Olbutas ir kiti) irgi susijęs su Žemaitija.

Iš įvairių pasaulio kraštų ir Lietuvos miestų atsiuntė dailininkai savo kūrinius į Plungę ir Telsius. Be jau minėtų vilniečių, kauniečių, klaipėdiečių, telsiečių nemažas buvo šiauliečių būrelis. Greta mums jau neblogai pažįstamos JAV išeivijos dailininkų kūrybos šį kartą palyginti daug buvo Australijos lietuvių kūrinių, kuriuos parūpino plungiškė australietė Dana Baltutienė. Įdomu buvo pamatyti puikias plataus masto Evos Kubbos akvareles, mišrios technikos Adomo Vingio tapybą, Fausto Sadausko skulptūrų eskizus, Rimo Kabailos, Vidos Kabailienės ir Lauros Baltutis kūrinius. Parodos atidaryme dalyvavo tapytoja ir skulptorė iš Melbourne'o Dalia Antanaitienė.

Žinia, rengiant parodą būta organizacinių nesklendimų, o storame jos kataloge (parengė Morta Ulpienė) neišvengta netikslumų. Be to, nelabai aiški dalyvių kvietimo tvarka ir kūri-

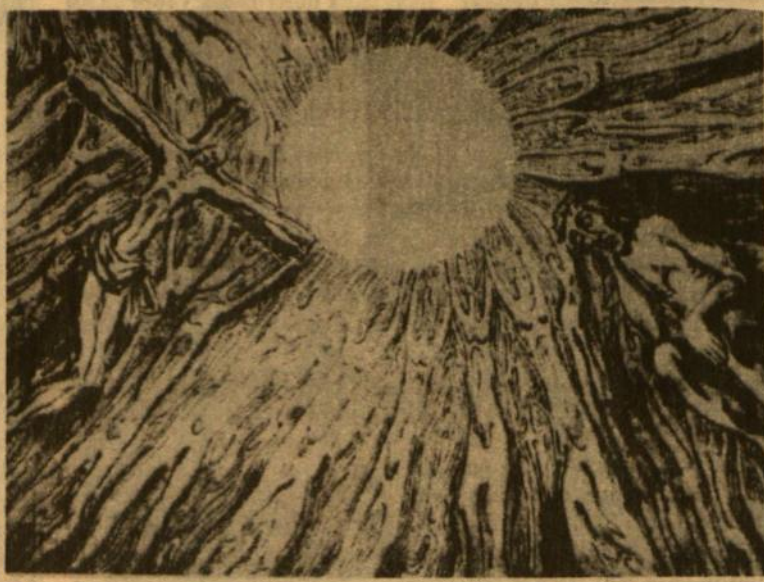
nių atrankos kriterijai, nors organizacinis komitetas entuziastingai atliko tikrai didžiulį darbą. Jei kas dėl vieno ar kitų priežasčių nedalyvavo antroje Pasaulio žemaičių dailės parodoje, tegu ruošiasi trečiajai, o iki jos Plungėje ar Telsiuose dar galima surengti ir savo personalinę parodą. Beje, tarsi tikra antrosios parodos uvertiūra buvo kelios personalinės pasaulio žemaičių dailės parodos: jubiliejinės Telesforo Valiaus ir Alfonso Dargio — Vilniuje ir Mažeikiuose, Vladislavo Žiliaus piešinių ant popieriaus — Vilniaus „Vartų“ galerijoje. Apšėdinti žemaičių buvo ir Pasaulio lietuvių dainų šventės proga Vilniaus Šiuolaikinio meno centre surengtoji reprezentacinė vaizduojamosios liaudies dailės parodoje. O Plungėje, pažymint išklausius Žemaitijos tautodailininko Stanislovo Riaubos devyniasdešimties gimimo metines, į antrąją Pasaulio žemaičių dailės parodą įtraukta spalvinga penkiolikos jo darbų kolekcija, atstovaujanti visam šio krašto liaudies menui. Atidarymo dieną, nuotaikingai grojant armonikai, pasakiškos Riaubos karalaitės, slibinai ir šventieji liudijo naivų liaudišką pasaulėvaizdį, artimą daugeliui pasaulio žemaičių. Tikrai simboliška buvo šita tautodailės ir profesinio meno kaimynystė naujajame Žemaičių dailės muziejuje.

ANTROSIOJIS PASAULIO ŽEMAIČIŲ DAILĖS PARODOS SUVESTINĖ

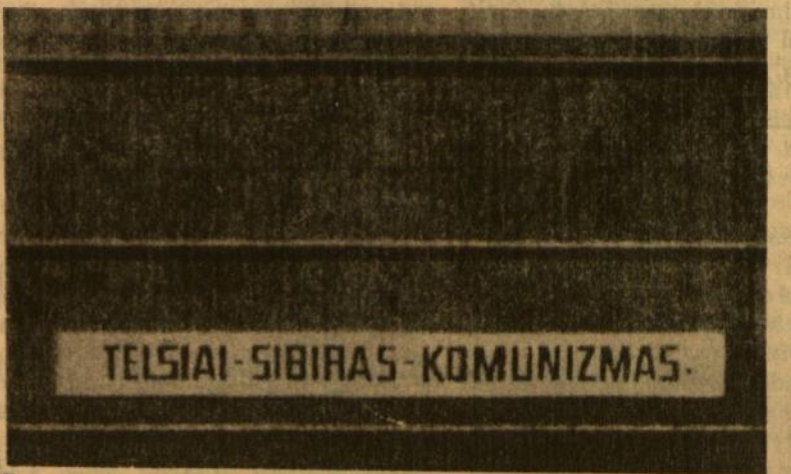
Parodoje dalyvavo 36 tapytojai, 26 grafikai, 21 skulptorius, 11 keramikų, 2 juvelyrininkai, 5 akvarelistai, 8 tekstilininkai, 3 metalistai, 6 dizaineriai, 2 vitražistai, 2 architektai grafikai,

Vytautas Moncevičius

Ugnies užkalbėjimas, 1992
Drobė, allejus, 80 x 100

Vladas Liatukas

Himnas Lietuvai, 1989
Ofortas

Rasa Rimidyte

Plakatas, 1989
Kartonas, guasas, 50 x 80

Penkeri metai be Pranutės

JULIJA
ŠVABAITE-GYLIENĖ

*Mes visi taip nueinam,
nusiuplukam
per gyvenimo kruviną grindinį,
tokių didelį sielvartą nešamės,
tokią juokingą laimę atrandam...*

Pranė Aukštikalnytė
1938 m. lapkričio 11 d.

Šie žodžiai 1938 metais įrašyti nuotraukoje savo draugei. Jie toki prasmingi, likiminiai. Šiemet, rugsėjo 8 dieną suėjo penkeri metai nuo Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės mirties. Gimė ji 1922 metų vasario 1 dieną Vabalninke, Biržų apskrity.

Prieš daugelį metų Vilniuje studentės svajodavom, kokia bus mūsų ateitis, kaip gyvensime. Pranutė sakydavo, kad nesvarbu, kaip gyvens, kad tik galėtų save atiduoti kūrybai. O jos poetinis talentas tais jaunystės metais dar tik skleidėsi, brenė *Ateities spindulių, Ateities, Naujosios vaiduilutės, Studentų dienu* puslapiuose. Dalyvaudavo ji literatūros vakaruose, buvo žinoma kaip daug žadanti poetė tarp to meto jaunųjų rašytojų. Tai biržiečiai šatrijiečiai Mamertas Indriliūnas, Bronius Krivickas (abu žuvę partizaninės kovose), Eugenijus Matuzevičius, Paulius Drevinis, Leonardas Žitkevičius, Aloyzas Baronas, Vl. Būtenas. Taipgi ir Alfonsas Nyka-Niliūnas, Vanda Zaborskaitė, Vytautas Mačernis, Henrikas Nagys, Kazys Bradūnas, monsijonas K. Vasiliauskas ir kiti.

Deja, jos talentą užgniauzė baisūs pokario metai, žiauri okupacija. Pranutė, ir jos vyrais, Sibiro tremtinys poetas Gediminas Jokimaitis, buvo nuolat persekiojami, slapstėsi, keitė savo gyvenamąsias vietas, atsidūrė net Latvijoje... Poeziją tačiau Pranutė rašė

Pranė Aukštikalnytė-Jokimaitienė

slapta, bet ją skelbti tokiu metu buvo neįmanoma. Pradėjusi studijuoti literatūrą 1939 metais Vilniaus universitete, kurį laiką mokytojavo. 1953 metais baigė Vilniaus pedagoginį institutą, apgynė filosofijos mokslų disertaciją iš tautosakos srities ir pradėjo dirbti Mokslų akademijoje, kur dirbo iki pat savo mirties.

Kaip ji man savo laiškuose atsisargiai užsimindavo, pasirinko tarsi nekaltą sritį – tautosaką. Bet ir tai užkliuvo okupaciniams organams. Vienas rankraštis ilgai gulėjo leidyklos stalčiuose. Reikėjo kai ką pakeisti, įterpti žodžius ir sakinius (kurių Pranutė taip nekentė!), kad tik knyga galėtų pasirodyti. Pranutės poezija buvo ignoruojama, *Poezijos*

pavasaris jos kūrybą atmetė, neįspausdino. Pranutė su savo poetiniu žodžiu užsidarė mažam pasauliui savo šeimoje...

Išjungusi į tautosakos tyrinėjimo darbus, suklasifikavo apie 100,000 dainų, paskelbė studiją *Lietuvių liaudies baladės* (1968), spaudai paruošė lietuvių liaudies dainų katalogą „skyrių“, išleido *Lietuvių liaudies vaikų dainas* (1970) – didelį turtingą aiteities Lietuvai. Taipgi su B. Kazlauskienė išleido *Istorinės socialines dainas* (1980). Paruošė trečią „Dainyno“ knygą – *Karienių – istorinių dainų I tomas* (1985). Išleido kelias vaikų dainų knygytes, tautosakos rinktines – *Bite – ritė baltaragė* (1987) ir *Su saule lijo* (1983).

Užauginus dukterį Danutę, sūnų dr. Kęstutį, atrodo, gyvenimas lyg palengvėjo. Tačiau vyro Gedimino ilga sunki liga prisilėgė šeimai. Nieko nepadėjo rūpestinga gydytojų ir šeimos globa, nei iš Amerikos, o ypač iš Kanados jaunystės draugės Juzytės Stanevičūtės-Valaitienės siunčiami vaistai. Gediminas mirė 1986 metų balandžio 11 dieną. Rašė man Pranutė: „...Rudenį būtų suėję 39 mūsų bendro gyvenimo metai. Nelengvi, bet toki laimingi. Kai žmogaus netenki, vis atrodo, kad per mažą jį mylėjai ir vertinai. Kasdienybės dulkės kartais užslepia žmogaus sielos grožį ir didybę. Ir tikrai mirtis jį atskleidžia. Nors tų dulkių buvo labai nedaug, mes mažai kreipėme dėmesio į buitinius nesklandumus ir sunkumus, bet, rodos, tik dabar aš jį pamačiau, pajutau jo gražią, kuklią, ir kartu didingą asmenybę...”

Kukli, graži, didinga asmenybė buvo ir Pranutė. Ją visi mylėjo, gerbė. Rūpindamasi savo sergančiu vyru, ji visai nežiūrėjo savęs. 1989 metų pavasarį pasijuto serganti, nors laiškuose nesiskundė, vis rašė apie švintančias Lietuvos laisvės viltis... Dar iš ligoninės liepos mėnesį, kai daktarai vis nenustatė ligos diagnozės, paskutiniame savo laiške, lyg nujausdama, kad mirtis jau beldžiasi į jos duris, man rašė: „...kartais visko priglavoju...”

Pranutės mirties penkmečiui paminėti, sūnaus Kęstučio pastangomis ir su jaunystės bičiulio dr. Albino Šmulkščio finansine parama, išleista Pranutės eilėraščių knyga *Sugrįžimai* Tai ilgai stalčiuose išgulėję, tarp 1938-1966 metų parašyti eilėraščiai, apie kuriuos dr. Vytautas Kubilius knygos įvade taip rašo: „Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės eilėraščiai surinkti iš prieškarinio žurnalų ir paliktų rankraščių, – tai išblaškytos, nutildytos kartos balsas. Jis tyliai plevėna jaukioje gerumo ir ilgesio erdvėje, kurios nesutrupina šiurpūs istorijos kūliai viršėiai”.

emocinis tonas, nepriimantis jokių abstrakcijų ir loginių diskursų. Bet jau 1940 metais ima byrėti harmoningi ketureilio narveliai. Pasilieja ilgai sakiniai, ap sunkinti tamsių nuojautų. Formuojasi filosofuojančios savitos elegiškos tonacija, nuspalvinta Mačernio sugestija („Gal mes visi – ir jie, ir aš – tai didelis šešėlis/ Gyvybės ir Mirties”). Kuriami stambūs ciklai, kur atsiminimų elegija su bundančios žemės ir „senos, tylios tėviškės” apoteozė.

Pranutė Aukštikalnytė – ateitininkė, kaip ir Kazys Bradūnas, Eugenijus Matuzevičius, Vytautas Mačernis, Bronius Krivickas ir kiti. Idealumo brūkšnys įrežtas visų jų eilėraščių dugne. Tai ne refleksija, o tik ilgesys aukštos skaidrumos. Tai kalnų šauksmas, pakeliantis virš kasdienybės dulkių („Ir vėl einu į jus/ O šaukiantys kalnai”). Neblystanti nuojauta, kad anapus regimų pavidalų plazdena dieviškoji esmė, kuriai eilėrašties lenkiasi nusizeminęs. Tyli malda, raminanti: pasaulis negali iširti, ir jis nėra blogas. Autorė įžengia į poeziją kaip į dvasinio tyrumo sritį, kur viešpatauja ne emocijų sumaištis, o aukštyn kylančios sielos balsai („Ak, aš niekados nerandu žodžių, kuriais galėčiau išsakyti savo sielą”).

Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės poetinių išgyvenimų skalė nėra plati, be kontrastų įtampos, niveliuojama, be to, yra tradicinių literatūrinių klišių („skaisčia rasa žiedelį išbučiuos”, „širdis kaip mažas balandis”, „aš ištiesiu rankas”). Vėlesniuose eilėraščiuose atslūgo aukštumų ilgesio pakilumas ir išblėso simbolinis tradicinių įvaizdžių („skaidrūs kalnai”) neapibrėžtumas. Atsirado psichologinio tikrumo ir paprasto, laisvo kalbraujos paskidės”). Tyras

Pranė Aukštikalnytė-Jokimaitienė

KALNŲ GĖLYTĖ

*Norėčiau būt kvapi kalnų gėlytė,
Kur šviečia vien balta, ledinė saulė
Ir balti debesys man lapelius palyti –*

*Kur viesulai be žodžių ir be aidų
Klaikias, šiurpias man lopšines dainuoja – –
Sužybsi tik kalnų raganiaus veidas – –*

*O niekas nesijuoks mažai kalnų gėlytei –
Gal tik piemu, gal vienišas, paklydęs,
Skurdžiai skurdžiai ragelį sutryliuos –*

*Ir vėl nutils – – tik debesys sušvitę
Skaidria rasa žiedelį pabučiuos – – –
...Norėčiau būt mažą kalnų gėlytėl..*

1939.V.5, paskutinė gimnazijos diena
Panevėžys

UGNIES LAŠAI

*Aš atėjau prie tavo namo durų
Ir tyliai vaikščioju aplink –
Aš atnešiau tau tolimosios Šiaurės
Dvelkimą vėjo ir laukų
Ir pabučiavimą – nuo motinos –*

*Matau, viduj, ten židinio liepsna
Apšviečia tavo veidą ir akis – –
Suvirpi tu, matau, apsidairai –
Ir akyse sužybsi nerami liepsna –
Gal mano drebančią alsavimą,
Dvelkimą vėjo ir laukų
Tu pajutai? –*

*Kažkokie tamsūs žiburiai
Praeina pro namus –
Ant akmenų nukrinta dideli lašai –
Ugnies lašai
Ant mano veido ir širdies – –*

*Aš grišiu vėl namo
Į Šiaurės kvepiančius laukus –
Ir pabučiavimą
Aš tavo motinai perduosiu nuo tavęs –*

*Aš grišiu vėl
Baltais takeliais, gluosnių apaugtais –
Ir kai danguj jau aukštos žvaigždės užsidegė,
Matysiu vėl tavę
Ir tavo mėlynas akis,
Kaip Šiaurės dangų, kaip žvaigždes – –*

1942.I.2
Vilnius

*Ar atleisit,
Broliai,
Savo mirtį ir šauksmą,
Ugnį ir kraują? –*

*Ar atleisit,
Kad žemėj,
Apstojų jūsų kapais
Ir pelenais nubarstytų,
Mes palikom gyventi?*

1948

*Tiems –
Kurie gimė paukščiais,
O mirė sulytų avių bandose.*

*Kurie augo medžiais
Su nukritusiais lapais pavasari.*

*Kurie ėjo nuo saulės
Užmerktomis akimis.*

*Tiems –
Kurių žemė nepriėmė.
Mano broliams.*

PASAKA

I

*Tie namai – nebe jūsų!
Išdegintos žymės jūsų pėdų,
Užlieta ugnis –
Dabar čia gyvena tamsa ir ruduo...*

*O jūs – lėkite paukščiais
Į nakties juodąsias gelmes,
Kol apsunkę sparnai
Glūdumų drevesė apsisost –
Tegu lietūs srauni jūsų skrydį nulis,
Tegu vėjai jūsų raudos! –*

II

*Sesė brolių eina ieškoti
Tamsiaisiais miškais,
Giliaisiais raistais,
Briedžių pėdom,
Balandžių burkavimu.*

*Sesė brolių eina ieškoti.
Žalia samana takas želia.
...Visi vėjai, suskriskit,
Visi paukščiai, sulėkit,
Pasakykit, kur mano broliai? –*

*...Eik ten, kur devynios upės subėgo.
Kur sidabro šaltiniai putoja,
Tavo broliai – akimys – miega...*

*...Eina, eina brolių ieškoti
Briedžių pėdom,
Balandžių burkavimu...*

III

*Aš atnešiau namų ugnelės,
Kviečių duonos
Ir šaltinio vandens.*

*Kaitri žara nušvies
Jūsų šaltas kaktas,
Bemiegiančias skarotų eglių patalę.*

*Ir apsamanojusias akis
Nuplaus šaltiniai.
...Tyliai suplaks
Jūsų akmenio širdys. –
1966.I.5*

DANUTEI

*Dabar turėsiu du gyvenimus:
Savo vėstantį vakarą
Ir tavo rytą.*

*Dvi meiles turėsiu išmylėti:
Savo gestančią, tylią
Ir tavo alkį.*

*Dvi ašarų upes turėsiu išraudoti;
Savo tamsią ir lėtą
Ir tavo šniokščiančią, pavasarinę.*

*...Kaip pakelsiu abudu gyvenimus!
1966.VI.27*

*Ko suspindot, upeliukai,
Vasary?
Vasario saulė netikra,
Vasario saulė negra.*

*Ko suspindot, upeliukai,
Vasary?*

*Dar kiekiau suspaus ledai,
Dar sunkiau užklos sniegai.*

Ko suspindot, upeliukai?

1966

Išblaškytos kartos balsas

VYTAUTAS KUBILIUS

(Įžangos žodis Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės poezijos rinkiniui *Sugrįžimai – eilėraščiai – 1938-1966*, išleistas Vilniuje 1993 metais)

Skaitančiai visuomenei žinoma Pranės Jokimaitienės pavardė. Jos liaudies kūrybos tyrinėjimai, jos parengti dainų katalogai ir vaikų dainų leidiniai pagarbiai minimi enciklopedijose.

Nedaugeliui skaitytojų žinoma Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės – poetės – pavardė. Tai prieškarinių moksleivių žurnalų poezijos žvaigždė, kurią viltingai sveikino Salomėja Nėries, Petras Juodelis, Antanas Vaičiulaitis, Literatūros vakaruose Panevėžyje ir Tauragėje ji skaitydavo savo eilėraščius greta Vytauto Mačernio ir Pauliaus Drevinio.

„Šatrijos” – studentų meno kuopos – susirinkimuose ji susilaukdavo tokių pat karštų plojimų, kaip ir Eugenijus Matuzevičius, Kazys Bradūnas, Julija Švabaitė, Leonardas Žitkevičius. Ji įėjo į intymų literatų bendraminčių būrelį, kurį niūriais hitlerinės okupacijos metais profesorius Vincas Mykolaitis-Putnas šaukdavosi savęs, klausydavosi jų eilių „žemyn krintančios gaidos” ir pats šį tą paskaitydavo. Alfonsas Nyka-Niliūnas (tada Alfonsas Čipkus), deklamuojantis Baudelaire eilėraščius prancūziškai, ir Kazys Umbrasas, novelistas, linksmy kaimo atsitikimų pasakotojas, – jos artimiausi bičiuliai, su kuriais išvaikščioti Vilniaus kalneliai 1940 metų pavasario vaktais. Arti stovėjo Gediminas Jokimaitis, grojantis lūpine armonika, ir, grojantis lūpine armonika,

ir, žinoma, Vytautas Mačernis, hipnotizuojančių „Vizijų” autorius. Bronius Krivickas ir Mamertas Indriliūnas, žaizduojančio intelekto ir dvasinės gilumos kupini kritikai. Su Mamertu buvo Vabalninko žmonės, tų pačių studijų, atlaidų ir gegužinių draugai.

Prisimindamas jaukias šatriječių popietes nežinomybės laiku tarp dviejų sovietinių okupacijų, Kazys Bradūnas rašė: „Karas ir pokario metai anų popiečių bendrijos žmones vienus pakasė po gimtojo krašto smiltim, kitus išblaškė plačiame pasaulyje, o ir pasilikusieji tėvyne vieni visai nutilo, kad ir rašė ir rašo, tačiau pakirptais sparnais”.

Tarp nutilusiujų – ilgam ilgam – buvo ir Pranutė Aukštikalnytė. 1945 metų žiemą Leliškių miškelyje, netoli Krinčino, sribų buvo nušautas Mamertas Indriliūnas, taip ir nebaigęs studijos apie Putiną. Žuvo Vytautas Mačernis, nešęs savo rankose „karalių gele”, – ji persirašinėjo paskutiniusius jo lyrikos sąsiuvinius žodis žodin, ženklas ženklams („kenkia komjaunimui”). Bėgimas į Rygą. Savo tikėjimo, pažiūrų ir išgyvenimų slėpimas nuo stebinančių akių. Būtinybė prievartauti save, kad išliktum (mokytoja turi įkalbėti savo auklėtines stoti į komjaunimą).

Julius Šmulkštys su Valdu Adamkum

Tomas Venclova ir Džoja Barysaitė

Vytautas Adomaitis ir Algis Mickūnas

Ilona Gražytė-Maziliauskienė ir Kęstutis Keblys

Vytautas Kavolis ir Marija Paškevičienė

Viduryje: Tomas Venclova, Vytautas Kavolis, Edvardas Kaminskas

Leonidas Donskis su Zenonu Rekašium

Kęstutis Navakas

Juliusas Lintako nuotraukos

Giedrius Jonaitis, kuris moka nupiešti pinigus

Dailininkas Giedrius Jonaitis priėmė Čiurlionio galerijos kvietimą ir atvyksta į Čikagą! Šios neeilinės parodos atidarymas įvyks spalio 7 dieną, penktadienį, 7:30 v.v. Čiurlionio galerijoje, Čikagos Jaunimo centre. Tai labai gerai, nes į Giedrių Jonaitį, dar 16 metų berniuką, su viltim, ir didelės ateities nuojauta šnairavo žymiausi Lietuvos menininkai. Įstojęs į Vilniaus dailės institutą, šis kuklus kaimietukas užėmė trečią vietą prestižiniame visos Sovietų Sąjungos meno studentų konkurse Maskvoje. Dabar Giedriui Jonaitiui 31-eri. Lietuvos valdžia jam užsakė sukurti litų banknotus, jį kviečia įvairios pasaulio galerijos (dalyvavo 25 svarbiose parodose).

Paprašytas Čiurlionio galerijos, Giedrius Jonaitis laisvę prisistato taip:

„Didelių nuopelnų neturiu, nes nelabai rūpėjo. Taigi: gimiau 1963 m. gegužės 16 d. Vilniaus rajone, Salininkų gyvenvietėje. Ten ir pradėjau mokslus. Nuo 1975 metų mokiausi Čiurlionio meno mokykloje. Ją baigiau 1981 metais su pagyrimu (jeigu tai nuopelnas). Tais pačiais metais įstoja į Lietuvos valstybinį dailės institutą, Grafikos katedrą. Studijavau estampo specialybę pas amžiną atilsį, šviesios atminties profesorių Rimtą Gimbavičių. 1987 metais baigiau studijas su pagyrimu. 1988 metais pradėjau dėstyti Dailės institute ir tebedirbu ten iki šiol. 1994 metais tapau docentu (net

pačiam juokinga). Dailininkų sąjungos narys nuo 1990 metų. 1992 metais buvau gavęs valstybinę stipendiją.

„Dabar apie kūrybą: daugiau, kuriu estampus — lakštine, parodinė grafika. Retsykiais iliustruojau knygas, kuriu ekslibrius, plakatus. Vienas iš didesnių pastarojo metų darbų — sukūriau projektus lietuviškiems 1, 2, 5 ir 10 litų banknotams. Šiaip parodose Lietuvoje dalyvauju dažnai, galėčiau paminėti tik keletą svarbesnių: personalines parodas Vilniaus universiteto Grafikos kabinete 1988 metais ir Martyno Mažvydo bibliotekoje Vilniuje 1989, parodą kartu su Puipa, Jablonskiu, Leonavičiumi Vilniaus dailės parodų rūmuose 1991 metais. Dažniau siunčiu darbus į užsienio parodas — dalyvauju tarptautinės svarbos parodose Prancūzijoje, Italijoje, Švedijoje, Urugvajuje, Austrijoje, Lenkijoje.

Žmonių tarpusavio santykiai, žmogaus ir istorijos, žmogaus ir kosmoso ryšys yra pagrindinė Giedriaus Jonaitio kūrybos tema, kurią dailininkas dažnai atskleidžia Lietuvos istorijos siužetais. Estampuose jis gretina įvairių epochų simbolius, siurrealistškai pakeičia įprastų daiktų funkcijas. Į akis krinta nepaprastas autoriaus kruopštumas ir techninis tobulumas — paveiksluose šimtai miniatiūrinių detalių, sukurtų akimi beveik neįžiūrimomis linijomis.

Danas Lapkus

Nuomonės ir pastabos

Dėl lietuvių kalbos

1994 m. rugsėjo 24 d. *Draugo* dienraščio kultūriniam priede išspausdintas Regimanto Tamošaitio aptarimas knygos *Pati paskutinė pakopa*, kurios autorius yra rašytojas Kazimieras Barėnas. Smagu, kad lietuviška knyga dar domimasi ir bandoma supažindinti platesnę lietuvių visuomenę.

Kazimieras Barėnas lietuviams yra žinomas rašytojas, premijuotų knygų autorius, tikras žodžio meistras, kaip buvo įprasta kiti tarybinių kritiku. Regimantas Tamošaitis, aptardamas realistinę Barėno kūrybą, prigrūdė tiek daug nelietuviškų žodžių, kad net negalima suprasti, ką recenzentas nori pasakyti? Aš nesupratau. Tokių panašių sakinių yra ir daugiau, o nelietuviškų žodžių kone kiekvienoje pastraipoje (suskaiciavau 108 svetimžodžius).

Kyla klausimas, ką reikia daryti su tokiais gal ir garsiais recenzentais, kurie nemoka lietuvių kalbos, o vaduojasi svetimybėmis. Skaitytojai ne visi yra akademikai ir ne visi moka svetimų kalbų, o laikraštis skiriamas plačiajai visuomenei.

Mano prašymas mieliems redaktoriams, nespausdinkite tokių raštų ir gražinkite autoriams, kad jie išverstų ir perrašytų lietuviškai. Jei redaktoriai nenori susipykti su tokiais bendradarbiais, tad patys tokius raštus išverskite į gražią lietuvių kalbą ir pateikite skaitytojams.

Antanas Juodvalkis
Chicago, Illinois

Santaros-Šviesos 41-asis suvažiavimas Lemont'e

Mintimis apie 41-ąją Santaros-Šviesos federacijos suvažiavimą dalijasi Illinois universiteto Čikagoje Lituanistikos katedros stažuotojai Loreta Mačianskaitė, Dalia Satkauskytė ir Ramūnas Korsakas, šiuo metu renkantys medžiagą literatūros mokslo daktaro disertacijoms.

Loreta Mačianskaitė gimė Vilniuje. 1989 metais baigė Vilniaus universiteto filologijos fakultetą lietuvių kalbos ir literatūros specialybe. Baigusi, dirbo Lietuvių literatūros ir tautosakos institute atstove.

Dalia Satkauskytė gimė Žagarije. Kartu su Loreta 1989 metais baigė Vilniaus universiteto filologijos fakultetą lietuvių kalbos ir literatūros specialybe. Baigusi, dirbo Lietuvių literatūros ir tautosakos institute šiuolaikinės literatūros asistente. Ramūnas Korsakas gimė Kaune, užaugo Palangoje. Taip pat 1989 metais baigė Vilniaus universiteto filologijos fakultetą lietuvių kalbos ir literatūros specialybe. Baigęs, dirbo Lietuvių literatūros ir tautosakos institute šiuolaikinės literatūros asistentu.

Visi trys įstojo į Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto ir Kauno Vytauto Didžiojo universiteto mokslo daktarantūrą.

Dalios Satkauskytės ir Loretos Mačianskaitės mokslo darbui vadovauja Saulius Žukas, Ramūno Korsako — Albertas Zalatorius.

* * *

Šimet pirmoji Santaros-Šviesos suvažiavimo dalis, kaip ir pernai, vyko birželio mėnesį Vilniuje ir Anykščiuose. Antrajai daliai su-

sirinkta Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois, rugsėjo 8-11 dienomis. Intensyvi, bet neperkrauta programa kiekvieną dieną siūlo po keletą pranešimų iš įvairių kultūros sričių: politologijos, sociologijos, filosofijos, literatūros, teatro ir architektūros. Tačiau šios sritys nebuvo griežtai atribotos ir, ypač diskusijų metu, natūraliai suartėdavo, sudarydamos kaleidoskopišką, bet gana nuoseklų šiuolaikinės lietuvių kultūros vaizdą. Nors nuomonių būta įvairių, kartais net prieštaraujančių, tačiau bendras diskusijų laukas atmetė nesuskalbėjimo galimybę.

Tik atvažiavę į Lemont'ą, pajutome ypatingą draugiškumą ir tolerancijos dvasią, kuri, matyt, ir yra tikroji Santaros esmė. Pirmajai daliai, vykusiai Lietuvoje, labiau tikėtų Šviesos vardas — ten vyravo moksliniai pranešimai, specialių teorinių problemų svarstymai... Todėl viltinga, kad Lemont'o programoje pusė pranešimų buvo iš Lietuvos — jauni žmonės, šiuo metu dėstantys ar besimokantys JAV universitetuose.

Vienas iš jų — St. Thomas Aquinas College (California) studentas Vytautas Adomaitis pradėjo suvažiavimo darbą paskaita „Vakarių samprata Lietuvos jaunimo galvosenoje“. Remdamasis jaunų žmonių pasisakymais Lietuvos spaudoje, pranešėjas nagrinėjo naujai besikuriančius mitus apie laisvąjį pasaulį: kai idealiųjų vakarų įvaizdžiui neretai priešingai tolimosios Amerikos tikri ir netikri pavojai.

Klaipėdietis kultūros teoretikas Leonidas Donskis, šiuo metu dėstantis Dickinson College, Carlisle, Pennsylvania, kalbėjo apie kolizijas tarp inteligentų ir inte-

lektualų, ieškodamas jiems dialogo galimybių ateities Lietuvoje.

Suvažiavimo vakarinė dalis buvo skiriama menams. Pirmąjį vakarą Loreta Mačianskaitė ne tik pasakojo apie naujausią režisieriaus Eimunto Nekrošiaus spektaklį „Mocartas ir Saljeris. Don Chuanas. Maras“, sukurtą pagal Puškino „Mažąsias tragedijas“, bet ir demonstravo spektaklio ištraukas, įrašytas į vaizdajuostę.

Teatro dvasią dar galėjom patirti ir kitos dienos rytą, kai scenoje atsirado Algis Mickūnas — garsus fenomenologas ir neprilygstamas artistas. Kalboje „Filosofinis susitikimas su sfinksu“ profesorius neva paskelbė subjekto mirtį ir papildė savo improvizuotą pavyzdžių fondą štai tokia metafora: „Medžiagos nieks nėra matos, o, žiūrėkit, ji važiuoja ant motociklo... ir dar groja saksofonu“.

Kiek vėliau Mickūnas sugrojo duetą su kitu improvizacijos meistru Leonidu Donskiu, svarstydami vakarų ir Lietuvos filosofijos santykių problemas.

Neliko be atsako ir politologinis trio: Jonas Pabedinskas, Julius Šmulkštys, Jonas Valaitis, sutarė, kad Lietuvos politikos centras nėra pakankamai atviras ir paslankus, pateikė skirtingus požiūrius į rūpinimą dalyką.

Politiniai debatai neužgožė kultūros klausimų. Ta pačia dieną įvyko Santaros-Šviesos, Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo, Metmenų, AM & M fundacijos ir Multidisciplinariųjų studijų instituto posėdžiai. Svarstyti įvairių kultūrinių projektų Lietuvoje. Buvome naujo fondo gimimo liudininkais. Alina Staknienė įsteigė savo tėvo dr. Juozo Pajaujo vardo fondą, iš kurio bus skiriama stipendija gabiausiame

Klaipėdos universiteto sociologijos mokslų magistrantui ar daktarantui. Iš tiesų jaudino santarių veiklus susirūpinimas Lietuvos kultūros ateitimi: remiami tik besiformuojantys talentai, palaikomi jauni kūrėjai.

Jolita Skablauskaitė, apie kurios kūrybą kalbėjo Ilona Gražytė-Maziliauskienė, Lietuvoje nėra itin populiarus rašytoja. Įžvalgios literatūros kritikos pranešimas „Žmonės be šešėlių“ tapo mažyte sensacija.

Penktadienio vakarą architektas Rimvydas Glinskis demonstravo iš Lietuvos atsivežtas skaidres, atspindinčias ekonominius ir architektūrinius pokyčius, kuriuos jis vadino „Pirmų aukštų revoliucija“.

Rugsėjo 10 dieną Giedrius Subačius, šiuo metu UIC Lituanistikos katedros profesorius, kalbėjo apie naujas problemas 19-ojo amžiaus lietuvių istoriografijoje. Tema, rodos, labai specifinė — o kiek netikėtų, įvairių klausimų susilaukė pranešėjas!

Poetas ir literatūros kritikas Kęstutis Navakas, vienintelis specialiai pakviestas iš Lietuvos, ėmėsi gido po poetinį Kauną pareigų. Reikia pripažinti, susitvarkė su jomis pakankamai grakščiai ir žaismingai, nubrėždamas tiek geografinius, tiek dvasinius Kauno poetų ir poezių maršrutus.

Didžiausią auditoriją surinko garsieji disidentai, puikūs oratoriai Aleksandras Štromas ir Tomas Venclova. Jų pranešimai „Rusijos ir Baltijos valstybių istorija ir perspektyvos“ (Štromas) bei „Penktieji nepriklausomybės metai“ (Venclova) sukėlė nevienareikšmės publikos reakcijas. Bet nieks neliko abejingas iškeltoms problemoms ir jų

originalioms interpretacijoms.

Didelės aistros aprimo, beklaušant poetų skaitomų eilėraščių. Literatūros vakare dalyvavo Vitalija Bogutaitė, Kęstutis Navakas, Tomas Venclova, o patį vakarą pradėjo Alina Staknienė, prisiminusi mirusią santarietę Mariją Gimbutienę.

Suvažiavimą vainikavo Valdo Adamkaus pranešimas „Žvilgsnis į dabartinę Lietuvą“, kurio, deja, nebeturėjome galimybės išlausyti, tad tikimės perskaityti jį paskelbtą spaudoje.

Tas tris dienas, kurias teko laimėti praleisti kartu su santaričiais, nepaliovėme stebėtis šių žmonių jaunatviška energija, tolerantiškumu, noru ir mokėjimu bendrauti. Kaip visada, konferencijos spiritus movens buvo profesorius Vytautas Kavolis. Suvažiavimo sklandumas labai daug priklausė nuo Marijos Paškevičienės, kuri užsikrovė organizacinių rūpesčių našta ir kurios globą nuolat jautėme.

Leono Pabedinsko menas

(Atkelta iš 2 psl.)

je žemaičių dailės muziejuje, Plungėje, ir privačiuose bei korporaciniuose rinkiniuose Anglijoje, Kanadoje, JAV, Prancūzijoje ir Maroke.

Leonas Pabedinskas specializuojasi maišytų medijų grafika, naudodamas kompiuterį kaip įrankį, kuriuo išgauna pagrindinius kontūrus, šešėlius ir formas. Jis tada individualiai ranka nuspalvina atspaudus, sukurdamas monoprintus. Naujausią seriją temas pasirinko iš mokslinės fantastikos žanro: Jules Verne romanų „Dividešimt tūk-

stančių mylių jūros gelmėmis“ ir „Kelionė aplink pasaulį per aštuoniasdešimt dienų“. Leono Pabedinsko susidomėjimą taip pat traukia kosmologija ir astronomija. Jis kuria žavius paveikslus — kometų, planetų ir žemės, skendinčios jūros gelmėse.

Algimantas Kezys

* * *

Leonas Pabedinskas dalyvavo Antrojoje pasaulio žemaičių dailės parodoje, vykusioje Telšiuose ir Plungėje šią vasarą. Ateinanti šeštadienį, spalio 8 dieną, bus atidaryta jo paroda Lietuvių dailės muziejaus galerijoje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois.

Išblaškytos kartos balsas

(Atkelta iš 3 psl.)

bėjimo, išsiūrėjus ir nuovargio, benamiškumo, vienašios situacijos, persivestas vis tiek mylinčių gerum (eil. „Benamiai“), „Sugrįžimai“, „Migla“, „Apie mus abu“, „Dabar turėsiu du gyvenimus“).

Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės poezija, ilgai išgulėjusi viešo literatūrinio kelio šalikelėje, užkonservavo savyje tyrą idealistinį nusiteikimą, regis, jau neįmanoma dabartiniame nuovargio, apatijos ir degradacijų laike, taip pat tylų ir sudvasintą žodį, nepaliestą visagalės retorikos.